

tuur over zelfdoding in Nederland, in een ruimer kader te plaatsen. Ook het generaties lang overgefluisterde verhaal dat Theodorus van der Groe zijn bekende *Toetssteen der ware en valsche genade* (1752-1753) mede schreef naar aanleiding van de zelfdoding door één van zijn ouderlingen, berust op een te wankel basis om er met het oog op de Knabbenhouders historische conclusies aan te verbinden³⁸).

DE ZEKERHEID VAN HET GELOOF

Een belangrijk onderdeel van de heterodoxie van de Knabbenhouders betrof dus de gedachte dat de openbaring van Jezus aan de ziel van een 'overtuigde' zondaar niet bestaat in de aanbieding van genade en vergeving der zonden, maar in de onmiddellijk door de Heilige Geest geschonken verzekering dat Jezus zijn zaligmaker is (VIII). 'Derhalven is de regtveerdigmaakende daat des geloofs, volgens haer gevoelen, alleen hier in geleege dat de siel uyt kragt van de genoemde onmiddellijke openbaaringe des Geestes, met verseekertheydt des gemoets gelooft, dat Jesus de haere is, en dat alle haere sonden haer om Christi wille vergeeven sijn' (IX). Op dit punt vloeit de kritiek van de pamfletschrijver over naar een andere, kenmerkender steen des aanstoets in de denkbeelden van de Knabbenhouders, nu met betrekking op de problematiek van de zekerheid van het geloof. Wie er zoals zij van uitgaan dat er pas van waarachtig geloof sprake kan zijn vanaf het moment van de rechtvaardigmaking (vgl. 4), komt er vanzelf toe alle daaraan voorafgaande gevoelens als mensenwerk zonder eeuwigheidswaarde af te doen — anders gezegd: 'dat derhalven alle andere werkzaamheden (in welke de genoemde verseekertheydt niet gevonden wort), als van hongeren, dorsten, wenden, toevlugt neemen, heenen loopen, aanpresenteeren, opdraagen, overgeeven en aannemen, en uyt allen deese toevertrouwen aan Jesus, maar eygenwerk is, en wettisch woelen, dat wij van onse sijde maar alleen doen, 't geen derhalven niet saaligmakende is' (X; vgl. 8). Deze niet-zaligmakende, uit de menselijke psyche zelf voortkomende 'werkzaamheden' kunnen ook voorkomen bij reeds-begenadigden, die in dat geval in lijdelijkheid of wanhoop moesten afwachten of de Heilige Geest opnieuw de geloofszekerheid in hen werkte (XI; vgl. 9).

In tegenstelling tot zijn mondeling verkregen inlichtingen over de dwalingen van de Knabbenhouders over het werk van de Heilige Geest, baseerde de pamflettist zich voor zijn kritiek op hun ge-